

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

№ 1/9-385 12 липня 2017 року

Департаменти (управління) освіти
і науки обласних, Київської
міської державних адміністрацій
Інститути післядипломної
педагогічної освіти
Загальноосвітні навчальні заклади

**Про навчальні плани та організацію
навчально-реабілітаційного процесу
для учнів з особливими освітніми
потребами загальноосвітніх навчальних
закладів у 2017/2018 навчальному році**

Надсилаємо оновлені рекомендації Міністерства освіти і науки України про навчальні плани та організацію навчально-реабілітаційного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2017/2018 навчальному році для використання в роботі.

Відповідно лист Міністерства освіти і науки України від 14.06.2017 № 1/9-325 вважати таким, що втратив чинність.

Додаток: на 7 арк.

Заступник міністра Павло Хобзей

Додаток
до листа Міністерства освіти і науки України
від 12.07.2017 № 1/9-385

**Про навчальні плани та організацію навчально-реабілітаційного процесу
для учнів з особливими освітніми потребами
загальноосвітніх навчальних закладів у 2017/2018 навчальному році**

У листі Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 1/9-315 «Про структуру навчального року та навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів у 2017/2018 навчальному році» (далі - ЗНЗ) визначено основні підходи щодо організації навчально-виховного процесу у ЗНЗ, що є чинними для спеціальних ЗНЗ для дітей з особливими освітніми потребами, навчально-реабілітаційних центрів для дітей з особливим освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку.

З урахуванням поетапного переходу спеціальних навчальних закладів на нові навчальні плани і програми (лист Міністерства освіти і науки України (далі - МОН) від 25.06.2014 № 1/9-335 «Про навчальні плани та програми спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів на 2014/2015 навчальний рік»), робочі навчальні плани на 2017/2018 навчальний рік для загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з особливими освітніми потребами складаються:

- для підготовчого, 1-4 класів - за Типовими навчальними планами спеціальних ЗНЗ для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа), затвердженими наказом МОН від 28.01.2014 № 80 (зі змінами);
- для 5-8 класів - за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, затвердженими наказом МОН від 22.04.2014 № 504 (зі змінами);
- для 9-10 класів - за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, затвердженими наказом МОН від 09.04.2015 № 416 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 26.08.2008 р. № 778»;
- для 11-12 класів - за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженими наказом МОН від 12.02.2015 № 134.

Усі навчальні плани приведені у відповідність до Державних санітарних норм і правил.

Під час складання робочих навчальних планів для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з особливими освітніми потребами дозволяється перерозподіл до 15 відсотків навчального часу, визначеного інваріантною частиною Типових навчальних планів. Всередині освітньої галузі перерозподіл здійснюється за погодженням із місцевим органом управління освітою, між галузями - за погодженням із Міністерством освіти і науки України.

Навчальний процес у спеціальних навчальних закладах організовується відповідно до щорічного Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників (далі - Перелік), рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в загальноосвітніх навчальних закладах для навчання дітей з особливими освітніми потребами (за нозологіями).

Спеціальні загальноосвітні навчальні заклади, спеціальні класи для дітей зі зниженим слухом, глухих, зі зниженим зором, сліпих (із застосуванням тифлотехнічних засобів навчання та аудіосупроводу), для дітей із затримкою психічного розвитку, тяжкими порушеннями мовлення, опорно-рухового апарату, окрім літератури, зазначеної у Переліку, використовують програми та навчальну літературу, рекомендовану Міністерством освіти і науки України до використання загальноосвітнім навчальним закладам у 2017/2018 навчальному році.

Педагоги шкіл самостійно розподіляють програмний матеріал відповідно до годин, передбачених навчальними планами для учнів з особливими потребами (за нозологіями). При цьому завданнями педагогів є врахування індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких учнів та створення відповідних умов для засвоєння програмного матеріалу, пропонованого для учнів загальноосвітньої школи.

Організація навчально-виховного процесу учнів з інтелектуальними порушеннями здійснюється відповідно до методичного листа МОН від 13.08.2014 № 1/9-413.

Підвищенню ефективності навчального процесу сприяє корекційно-розвиткова складова інваріантної частини навчальних планів спеціальних навчальних закладів (спеціальних класів), якою регламентується організація системної реабілітаційної роботи з учнями (вихованцями): розвиток слухового сприймання; розвиток зорового сприймання; розвиток мовлення; корекція пізнавальної діяльності; формування навичок просторового орієнтування; соціально-побутове орієнтування; формування компенсаторних способів діяльності; практичне використання знань, умінь і навичок (предметно-практична діяльність); розвиток комунікативної діяльності і творчості; фізичний розвиток. Така робота передбачає вирішення специфічних завдань, зумовлених особливостями психофізичного розвитку учнів, і потребує впровадження особистісно орієнтованих програм навчання та реабілітації за індивідуальним та диференційованим підходом. Обов'язковим при цьому є використання навчально-реабілітаційного пристосування, яке необхідно дитині з урахуванням особливостей її розвитку для допомоги сприймати оточуючий світ та навчальний матеріал.

З метою забезпечення корекції первинних і вторинних відхилень розвитку учнів з особливими освітніми потребами, формування компенсаторних способів предметно-практичної діяльності як важливої умови підготовки таких дітей до навчання, створення передумов для засвоєння навчального матеріалу, у 2016 році розроблено програми з корекційно-розвиткової роботи для учнів з особливими потребами (за нозологіями).

На офіційному веб-сайті МОН у рубриці «Освіта дітей з особливими потребами» розмішені навчальні плани, програми для дітей з особливими потребами, які навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів, інструктивно-методичні матеріали, у тому числі з організації інклюзивного навчання.

В рамках реалізації державної політики щодо забезпечення права на якісну освіту дітей з особливими потребами наголошуємо про таке.

Актуальні напрями забезпечення права на освіту дітей з особливими потребами, зокрема запровадження інклюзивного навчання, створення інклюзивно-ресурсних центрів, реформування системи закладів інституційного догляду та виховання (деінституціалізація), визначено Указами Президента України від 25 серпня 2015 року № 501 «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини», від 13 грудня 2016 року № 533 «Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю», від 3 грудня 2015 року № 678 «Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю», Протоколом першого засідання Національної ради реформ на тему: «Освіта, безпека та благополуччя дітей як пріоритет розвитку країни» від 31 березня 2017 року, програмою діяльності Кабінету Міністрів України, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року».

Для реалізації прав осіб з інвалідністю без дискримінації й на підставі рівних можливостей, починаючи з 2017 року, у державній субвенції передбачено цільові видатки у сумі 209,4 млн. грн. на додаткові послуги для учнів з особливими потребами інклюзивних та спеціальних класів.

Субвенція спрямовується на надання державної підтримки дітям з особливими освітніми потребами, які навчаються в спеціальних та інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних закладів, а саме: дітям з порушеннями зору, слуху, інтелектуальними та іншими порушеннями розвитку. Ці кошти використовуються на оплату видатків, необхідних для проведення додаткових корекційно-розвиткових занять, що визначені індивідуальною програмою розвитку дитини, придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку, обладнання, дидактичного матеріалу, особливих засобів наочності, що дозволить створити умови з урахуванням потреб таких учнів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами» визначено механізм надання зазначеної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам.

З огляду на зазначене, нагадуємо про актуальність виконання наказу МОН від 31.12.2015 № 1436, яким доручено органам управління освітою розробити перспективні плани оптимізації Мережі інтернатних закладів та розвитку мережі загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивними та спеціальними класами.

З метою створення організаційно-правових засад розбудови нової української школи, реформування системи інституційного навчально-виховного середовища та забезпечення права дитини на виховання в сім'ї Урядом України прийнято рішення про припинення з 1 вересня 2017 року набору учнів до підготовчого та першого класів спеціальних шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей із затримкою психічного розвитку, забезпечивши їх навчання в інклюзивних та спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів за місцем проживання дітей (постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 р. № 753 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 585» (далі - Постанова).

Разом з тим, у Постанові не йдеться про згортання мережі спеціальних навчальних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями, порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, тяжкими порушеннями мовлення. Проте, в контексті зазначеного, керівникам спеціальних навчальних закладів слід всіляко сприяти перебуванню учнів у сім'ї. Особливо це стосується учнів, які проживають у населеному пункті, де розміщений спеціальний навчальний заклад, або у передмісті.

Звертаємо увагу на виконання пунктів:

3.5.8 Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) (наказ МОН України від 15.09.2008 № 852), де зазначено, що учні (вихованці) із затримкою психічного розвитку, які навчаються у 1-4 класах, у міру відновлення здоров'я, досягнення стабільних успіхів у навчанні переводяться до загальноосвітньої школи за висновком психолого-медико-педагогічної консультації.

3.9. «У разі відновлення здоров'я учні (вихованці) спеціальної школи (школи-інтернату) за висновком відповідної психолого-медико-педагогічної консультації переводяться до іншого типу загальноосвітнього навчального закладу за місцем проживання дитини чи за вибором батьків (осіб, які їх замінюють)».

Сучасні підходи до навчально-виховного процесу учнів з особливими освітніми потребами розкриті у листі МОН від 10.01.2017 № 1/9-2.

Додатково роз'яснюємо про обов'язковість реформування окремих класів для дітей із затримкою психічного розвитку (далі - ЗПР) у школах-інтернатах різних типів (загальноосвітніх, санаторних, спеціальних (за нозологіями), а також у навчально-виховних комплексах, навчально-реабілітаційних центрах.

На засадах демократизації постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2016 р. за № 671 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» приведено у відповідність до державного зразка документ про отриману освіту дітей з інтелектуальними порушеннями. Зокрема встановлено, що учням з інтелектуальними порушеннями видається свідоцтво про базову загальну середню освіту за спеціальною програмою. Учням з інтелектуальними порушеннями помірного ступеня видається довідка про закінчення повного курсу навчання за спеціальною програмою.

Відповідно лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 02.04.2012 № 1/9-245 «Щодо одержання документа про освіту учнями з особливими потребами загальноосвітніх навчальних закладів» втратив чинність.

Звертаємо увагу на порядок видання документа про освіту випускникам спеціальних навчальних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями: якщо учень випускається після 9 класу і не продовжуватиме навчання у 10 класі з поглибленим професійно-трудовим навчанням, йому видається документ встановленого зразка про закінчення школи; якщо учень продовжуватиме навчання у 10 класі спеціальної школи (школи-інтернату) для дітей з інтелектуальними порушеннями, йому видається відповідний документ про освіту після 10 класу.

Наголошуємо, що видання випускникам спеціальної школи (школи-інтернату) для дітей з інтелектуальними порушеннями документа про освіту двічі - після закінчення 9 класу та після закінчення 10 класу - недопустимо та несе додаткові невиправдані фінансові витрати.

Інформуємо, що лабораторією олігофренопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України розроблено проект критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з інтелектуальними порушеннями. У даний час зазначений проект розміщений на веб-сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України для громадського обговорення.

Звертаємо увагу на відповідальність органів управління освітою щодо вчасного замовлення спеціальних підручників для дітей з особливими освітніми потребами (за нозологіями), які навчаються в інклюзивних класах ЗНЗ або за індивідуальною формою.

Наголошуємо на обов'язковості вчасного замовлення підручників, видрукованих шрифтом Брайля для сліпих учнів, не залежно від місця та форми їх навчання. Зокрема, йдеться про підручники шрифтом Брайля для сліпих учнів, які навчаються у спеціальних, інклюзивних класах ЗНЗ, у класах спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей зі зниженим зором, за індивідуальною формою. При цьому обов'язковим є забезпечення навчальних закладів для дітей з порушеннями зору керівниками та вчителями з тифлопедагогічною освітою та володіння шрифтом Брайля педагогами, які навчають сліпих дітей.

Відповідно до запитань з регіонів щодо робочого дня вчителя-дефектолога (педагогічного працівника) роз'яснюємо.

Пунктом 64 Інструкції про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти України від 15.04.93 р. № 102, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 27 травня 1993 року за № 56 (3і змінами) встановлено, що ставки заробітної плати (посадові оклади) вчителів виплачуються за 3 години педагогічної (викладацької) роботи на день (18 годин на тиждень).

З огляду на зазначене, вчитель-дефектолог повинен виконувати свою роботу (розвиток слухо-мовного сприймання, розвиток мовлення, корекція порушень розвитку тощо) не менше 18 год. на тиждень.

Разом з тим, Кодексом законів України про працю встановлено 40-годинний п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями. Тому педагогічні працівники мають достатньо робочого часу для повного виконання своїх посадових обов'язків, зумовлених особливостями учнівських контингентів та функціонуванням навчального закладу.

Звертаємо увагу, що з липня 2017 року набрав чинності наказ Міністерства освіти і науки України від 24.04.2017 № 635 «Про внесення змін до Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 19 травня 2017 р. за № 645/30513.

Зокрема, у пункті 2 цього Положення зазначено, що термін «індивідуальна форма навчання» вживається у такому значенні: це «спосіб організації навчальної діяльності, який регулюється певним, наперед визначеним розпорядком, забезпечується педагогічними працівниками та організовується для забезпечення права громадян на здобуття повної загальної середньої освіти».

З огляду на непоодинокі бажання батьків організувати навчання дітей за індивідуальною формою на базі загальноосвітнього навчального закладу, просимо керівників таких закладів дотримуватися відповідних організаційно-правових засад із забезпеченням охоронного режиму відповідно до стану здоров'я кожного учня з особливими освітніми потребами та рекомендацій лікарів.

Надзвичайно актуальним є питання фахової компетентності педагогічних працівників. У даний час фактично немає ЗНЗ, де не вчилися б діти з особливими освітніми потребами - у спеціальному чи інклюзивному класі або просто у складі учнів звичайного класу. Тому важливо, щоб педагогічні працівники володіли основами знань і методик роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Відповідно розділ «Основи інклюзивної освіти» має бути обов'язковою складовою навчальних програм для слухачів курсів підвищення кваліфікації на базі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Важливим є постійне оновлення фахових знань керівників та педпрацівників як загальноосвітніх, так і спеціальних навчальних закладів про інноваційні шляхи розвитку освіти у сучасний період, про форми і методи роботи з дітьми з особливими потребами з урахуванням напрацьованих науково-методологічних засад. Особливо йдеться про забезпечення права на освіту дітей з аутизмом, інтелектуальними порушеннями, у тому числі помірного ступеня, та інших категорій, створення умов для їх навчання в умовах інклюзії.

Надзвичайно важливим є проведення консультативно-роз'яснювальної роботи щодо сучасної освітньої політики з керівниками, педагогічними працівниками ЗНЗ різних типів, батьківською громадськістю, а також співпраця з громадськими організаціями, батьками.

Участь батьків та родини у навчально-реабілітаційному процесі обов'язкова та є необхідною умовою ефективності навчання і реабілітації дитини з особливими потребами.

Це дуже тривала, копітка, системна робота, але без цього у нас не буде співпраці, взаєморозуміння, формування нового світогляду, а, найголовніше - не буде належних

результатів щодо освіти, реабілітації та інтеграції в соціум дітей з інвалідністю та дітей з особливими потребами в цілому.

Директор департаменту загальної
середньої та дошкільної освіти Юрій Кононенко